

Julia Franck
Kampvuur

Nelly Senff rijdt over een brug

Vermoeid lieten de kinderen hun armen zakken, ze hadden de hele tijd gezwaaid, eerst vol enthousiasme en ondanks het uitblijven van reacties, daarna uit gewoonte en kinderlijke eerezucht, wel een uur lang hadden ze gezwaaid, met hun mond tegen het raampje, waar ze vochtige zoenranden achterlieten op de beslagen ruiten, met hun neus tegen de ruiten hadden ze gezwaaid, tot Katja tegen haar broer zei: 'Ik kan niet meer, kom, we houden ermee op,' en Aleksej knikte alsof het goed was om het eindelijk op te geven, alsof het goed was om een eind te maken aan het afscheid. De auto schoof weer een stukje op, de remlichten van de kleine bestelauto voor ons gingen uit. In het halfdonker onder het platte uitbouwsel stond een man in uniform die een teken gaf dat we dichterbij moesten komen en die meteen daarop zijn beide armen in de lucht stak. Met een schok hielden we halt, de motor sputterde en verzoop. Al vier uur ging het zo, we hadden misschien drie meter afgelegd in die vier uur, misschien tien. Een paar meter voor ons moest de Bornholmer Brücke liggen, dat wist ik, maar we konden hem niet zien, een breed eenvoudig gebouw waar de smalle rijbaan doorheen liep, onttrok al wat komen ging aan het zicht. De kleine bestelauto werd naar de kant gewenkt en naar een naburige rijbaan geloodst. De straatlantaarns flakkerden en gingen een voor een aan. In de rechterrij bleef er een donker. Ik vroeg me af wanneer ze hier tijd voor reparaties hadden. Misschien 's nachts tussen twaalf en twee. Je kon de schaduw voor ons dichterbij zien komen, tot hij onder de motorkap verdween, meteen daarna op de motorkap klom, over de voorruit kroop, over onze gezichten, en ten slotte de auto opslokte, te meedogenloos, zoals hij alles opslokte wat voor hem lag, de schaduw van dat brede dak, van het gebouw dat de rijbaan overbrugde en ons het zicht belemmerde. Een gebouw helemaal van karton en golfplaat. Tot de zon voor ons tussen de huizen wegzonk en nog één keer in het raam van de wachttorens hoog boven ons oplichtte, alsof ze ons wilde lokken en beloven dat we haar morgen al terug zouden zien, in het Westen, als we haar maar volgden, en weg was ze, ons hier in de schemer met een paar vuurstrepen aan de hemel achterlatend, en de schaduw slokte niet alleen ons op maar de hele stad achter ons toen Gerd zijn sigaret uitdrukte, diep inademde, zijn adem inhield en tegen me zei dat hij zich al tien jaar geleden had afgevraagd wanneer ik eindelijk zou komen, gemaakt nonchalant floot hij tussen zijn tanden, maar toen had ik net

die man ontmoet en nu pas kon hij me zeggen, nu ik in zijn auto zat en mijn weg nog maar één kant opging en ik ook niet meer kon uitstappen, waarbij hij lachte, dat hij zich altijd al had voorgesteld hoe hij me naakt in zijn armen zou houden.

Gerd stak een nieuwe sigaret op, met zijn tong raakte hij de onderkant van de filter aan, hij startte de motor, zette hem af, startte hem weer, de asbak puilden uit, ik haalde de peuken er met mijn blote hand uit en stopte ze in een plastic zakje dat ik uit voorzorg had meegenomen voor het geval de kinderen misselijk zouden worden. Ik was nu degene die misselijk werd. Ik wilde niet naakt zijn in de armen van Gerd. Tegen dat idee had ik me met succes verzet, tot het moment waarop hij mijn pogingen met dat fluiten tussen zijn tanden en een paar onschuldige woorden belachelijk maakte. Zelfs het feit dat ik me in zijn auto bevond, mijn kinderen op zijn achterbank zaten en de ruiten zoenden en wij op het punt stonden die brug over te rijden, maakte het idee niet opwindend.

Katja kneep haar neus dicht en vroeg of het raampje open mocht. Ik knikte en deed alsof ik het gezucht van Gerd niet hoorde. Ik had lang gedacht dat Gerd me het aanhoren van zijn wensen bespaarde omdat hij wist dat ik door hem niet aangeraakt wilde worden en omdat hij daar respect voor had. Dan weer hoopte ik dat hij mijn lichaam vergeten was, voor zover het ging. Misschien moeilijk dus, maar het was in ieder geval toch een poging. Een poging waarvoor ik hem gewaardeerd had, een poging die hij nu echter helemaal niet deed, of die op dit moment mislukte. Die man, wiens naam hij beslist niet vergeten was maar die hij niet in de mond wilde nemen, was de vader van mijn kinderen geworden. Maar dat was niet de reden waarom ik opeens walgde van Gerd. Het vervulde me met weerzin dat hij niet wilde zien waarom we in zijn auto zaten. Alleen maar om over die brug te komen zaten we in zijn auto, misschien was er nog wel een andere reden, maar in elk geval niet om een keer ongestoord in een heel kleine ruimte bij elkaar te zitten. Er kwam koele lucht binnen die naar benzine rook en een beetje naar de zomer, maar nog meer al naar de nacht en naar de op til zijnde kou. Schemer. Een man in een politie-uniform liep naar onze auto, hij boog zich voorover aan de kant van Gerd om beter in de auto te kunnen kijken. Zijn zaklamp strooide wat licht over onze gezichten, ze brandde zwak en flakkerde alsof ze ieder ogenblik kon uitgaan. Hij controleerde een voor een onze namen en gezichten. Ik keek in een vaal gezicht met een laag, breed voorhoofd, zijn ogen lagen diep en werden door zijn jukbeenderen helemaal in hun holten gedrukt, een Pommers gezicht dat er niet meer jong uitzag hoewel het dat nog was. Met zijn zaklamp klopte hij op het achterportier

en zei dat we de raampjes hier niet open mochten laten. Ze moesten om veiligheidsredenen dicht blijven. Nadat hij ook de documenten van Katja en Aleksej gecontroleerd had, zei hij: 'Uitstappen.' Mijn portier klemde, ik rukte eraan tot het opensprong en stapte uit.

'Nee,' riep de man in politie-uniform boven het dak uit, 'u niet, alleen de kinderen.'

Ik ging weer in de auto zitten en keerde me om: 'Jullie moeten uitstappen,' herhaalde ik en pakte tegelijk de hand van Aleksej, hield hem vast. Hij maakte zich los. Mijn hand gleed in het niets. Pas nu merkte ik hoe ik beefde. De portieren sloegen dicht. De man zei iets tegen mijn kinderen dat ik niet verstond, hij wees naar onze auto, schudde zijn hoofd en klopte Aleksej op zijn smalle schouders, vervolgens zag ik hoe ze hem volgden en in het lage gebouw verdwenen. Boven het donkere raam brandde een neonlamp. Ik wachtte tot er een licht zou aangaan, maar het raam bleef zwart.

Misschien was er binnen een rolgordijn. Of er was een speciale laag op aangebracht waardoor je niet naar binnen kon kijken. Je kon alleen van binnen naar buiten kijken – zoals door de koperen ramen in het Palast der Republik. De koning keek naar buiten en kon zijn volk observeren, terwijl de mensen buiten naar blinde ramen keken en verblind door de glans er niet doorheen konden kijken. Als ze op gelijke hoogte met de koning en zijn ramen waren geweest, op de hoogte van de spiegeling ervan, dan hadden ze tenminste zichzelf kunnen zien, hun eigen onverholen nieuwsgierige blik kunnen tegenkomen. Nu stonden ze beneden, de kleine mensen, op het plein. En boven in de ramen weerspiegelde zich alleen de hemel. Er kwam geen antwoord op hun blik. Maar de ruiten van dit raam hier waren heel erg zwart, diepzwart, koolzwart, ravenzwart, hoe langer ik ernaar keek hoe onnatuurlijker het me leek. Geen glans, geen oranje. Alle licht allang opgezogen. Geen raven, geen kolen, geen diepte. Alleen nog maar zwart. Het raam was nep. Gerd drukte de sigaret uit en stak een nieuwe op.

'Mooi, die stilte.' Hij genoot van de minuten met mij alleen. Ze zullen aan Katja en Aleksej vragen waarom we de grens over willen, ze zullen hen afzonderlijk meenemen naar een kamer zonder ramen, het kind op een stoel zetten en vragen: wij willen iets weten en je moet ons de waarheid zeggen, hoor je? En Katja zal knikken, en Aleksej zal naar zijn schoenen staren. Kijk me aan, zal de man in staatsdienst zeggen. Hij zal hem op zijn rug kloppen, als bij een kameraad, een collega, een kennis. En niet weten dat Aleksej hem, ook als hij zijn hoofd optilt, alleen maar vaag kan zien omdat zijn bril niet meer sterk genoeg is. Hij kijkt graag naar zijn schoenen, ze zijn dat wat zich het verst van

zijn hoofd bevindt en toch nog bij hem hoort, van zijn schoenen weet hij precies hoe ze eruitzien. Misschien zal de ambtenaar hem dreigen, of hem aan zijn arm trekken, zodat Aleksej goed weet hoeveel sterker hij is. Misschien staan ze met z'n drieën voor Aleksej, of met z'n vijven, de hele kamer zou vol staatsdienaren in uniform kunnen zijn, politieagenten, staatsveiligheidsmensen, grenssoldaten, officieren, leerlingen, helpers – maar dan zou die ene wel aan autoriteit inboeten. Wat wil jullie moeder in het Westen? Kent ze die man al lang? Houdt ze van die man? Hebben jullie gezien of hij haar zoent? En zij hem? Hoe zoenen ze elkaar? Willen jullie zo'n vader uit het Westen? Heeft hij cadeautjes voor jullie meegebracht? Welke? Dus is hij een kapitalist. Nietwaar? Zwijgen. Wat kan Aleksej daarop antwoorden? Hij geeft alleen maar verkeerde antwoorden. Er kriebelde iets aan het uiteinde van mijn ruggengraat, ik zou het angst kunnen noemen, maar het was alleen maar gekriebel. Verkeerde antwoorden. Zelfs dat zal Aleksej niet weten, misschien zal hij het vermoeden. Zullen ze ons vasthouden? Wat was dat papier waard, die vergunning, als ze me gewoon lieten verdwijnen en de kinderen in een tehuis stopten? Verplichte adoptie. Er deden daarover geruchten de ronde. Het waren vooral de vijanden van het land, maar ook de vijanden van de socialistische democratie en heel in het bijzonder degenen die ervandoor gingen, die vluchtten, wier kinderen onder bescherming van de staat gesteld werden. Onherroepelijk en onvindbaar. Later konden ze altijd zeggen dat ik aan een longembolie gestorven was. Ze kunnen dat van iedereen zeggen. De verhalen verschilden nauwelijks – alleen de helden hadden andere namen. Voor wie zouden ze ook moeite moeten doen om iets fantasievol te bedenken? Niemand zou hen later voor de voeten kunnen werpen, omdat waarheden ook maar verzinsels zijn waar iedereen het over eens is, dat ik niet tekeer was gegaan en niet ziek was – alleen Gerd zou dat kunnen. Voor zover hij niet bij hen hoorde, was het goed dat hij hier ook in de auto zat, dat het zijn auto was. Het flikkeren van het vlammetje onder controle houden dus, niet laten opflakkeren. Hij kon niet zonder meer verdwijnen, dan zou de koning moeilijkheden krijgen, grote moeilijkheden, zo belangrijk waren wij niet voor hen, ook Aleksej niet, ook Katja niet. Kleine visjes. Piepkleine visjes. Ze waren weliswaar een beetje weggezwoomen van de school, ze zwommen niet meer recht in de stroom, maar ze waren zo nietig dat je ze over het hoofd kon zien. Wat denken jullie dat jullie onder het kapitalisme te wachten staat? Dat had de juf van Katja een paar weken geleden al gevraagd, toen ze haar voor een gesprek onder vier ogen na schooltijd in de klas bij zich hield. Geloven jullie dan niet in vrede? Katja, je herinnert je het toch nog wel? Wilde jij niet ook de arme kinderen in Vietnam helpen? Heb je geen rijst

meegebracht en materiaal ingezameld? Wie is er schuldig aan de ellende in Vietnam? Nou, wie? Wie laat de kinderen op aarde van honger omkomen? Heb je op school dan niets geleerd? Op de kleuterschool? Op de crèche? Weten jullie niet dat de kapitalist jullie vijand is? Katja was met behuilde ogen thuisgekomen. Ze wilde niet dat andere kinderen honger leden door onze schuld, ze wilde niet meegaan naar de mensen die andere kinderen honger lieten lijden. De halve nacht had ze gehuild. En nu zou ze beslist ook op die manier ondervraagd worden. Jullie toekomstige vader, wat deed die nou ook weer? Neenee, schrijnwerker, dat is niet helemaal juist. Hij is een kapitalist. Ja, een vijand. En hoe zat dat met jullie echte vader? Wat is er met hem gebeurd?

Ik klopte tegen de ruit.

‘Waarom klop je tegen de ruit? Hou daarmee op.’ Gerd leunde achterover en vermeed mijn blik, zo bang was hij waarschijnlijk dat hij zijn zenuwen niet meer de baas zou blijven.

Ik klopte tegen de ruit.

‘Hou op.’

Ik klopte twee keer, bootste zijn bevel na.

Hij kreunde, en ik wreef met mijn vlakke hand over de ruit.

‘Hoe lang zijn ze daar al binnen?’ vroeg ik en staarde naar het zwarte raam van de barak.

‘Ik weet het niet, ik heb niet gekeken hoe laat het was, twintig minuten misschien.’

‘Langer.’

Gerd antwoordde niet, hij rookte. Sinds de man in het politieuniform met mijn kinderen verdwenen was, was de deur nog niet één keer opengegaan. Er was niemand naar binnen gegaan, niemand naar buiten gekomen. De deur bleef zo dicht dat ik begon te twijfelen of ik me niet vergist had en mijn kinderen niet in een heel andere barak verdwenen waren, een barak waarvan ik de deur de hele tijd niet had opgemerkt. Of misschien waren ze wel in die ene barak naar binnen gegaan maar allang onopgemerkt op een andere plaats naar buiten gekomen. Door een achterdeur. Misschien leidde er een onderaardse gang naar een verafgelegen politiekamp, rechtstreeks naar het centraal comité, naar de donkere blauwgroene gewelven van de staatsveiligheidsdienst. Van daaruit liep er nog maar één weg – naar de kerkers van het koperen paleis. Misschien bevond zich onder de Schlossplatz een wijdvertakt labyrint met speciale kerkers waarin de kinderen van vluchtelingen en voortvluchtigen werden opgesloten en heropgevoed. Tot ze klaar waren om door trouwe burgers in socialistische

gezinnen te worden opgenomen. Misschien zelfs wel in gezinnen die helemaal niet konden bestaan. En ik zat hier vergeefs op mijn kinderen te wachten.

‘Heb jij ze ook naar binnen zien gaan? Daar. Zie je die barak? Daar zitten ze.’ Er lag onzekerheid in mijn stem, maar ik wees naar de barak met het nepraam.

Gerd volgde mijn vinger. Hij lachte door één keer kort en heftig lucht uit te blazen, en hij haalde vermoeid zijn schouders op. ‘Weet ik niet,’ hij keek rond, ‘die zien er toch allemaal hetzelfde uit.’

De barakken stonden in een rechte rij, ze hadden allemaal links een smalle deur, rechts een nepraam en daarboven neonlicht. Behalve die helemaal aan het eind. Voor zover ik het kon zien waren het daar geen nepramen want er kwam licht uit. Gerd snoof toen hij uitademde. ‘Denk je soms dat ze je kinderen daar willen houden?’

Daar houden. Niet hier. Gerd was in gedachten al in het Westen, aan de andere kant van de brug. Ik niet. Gerd lachte. ‘Je bent onbetaalbaar, je denkt echt dat ze daar niets anders te doen hebben dan kleine kinderen vasthouden.’

‘Niet alleen kleine kinderen,’ ik probeerde met hem mee te lachen maar het lukte niet echt, ‘bij ons weet je maar nooit.’ ‘Bij ons?’ Gerd lachte opnieuw, en opeens kwamen er tranen in mijn ogen, ik keek de andere kant op zodat hij ze niet zou zien.

‘Bij ons vraag ik jullie eerst mee uit eten, een grote portie patat. Ik rammel.’

Ik veegde juist met mijn mouw de tranen van mijn gezicht, ik had mijn hoofd naar het raampje gekeerd, zodat Gerd niet ook nog om mijn tranen zou lachen, toen een deegachtig gezicht vlak voor het mijne opdook. Een andere man in uniform klopte van buiten tegen de ruit.

‘Raam,’ hoorde ik hem zeggen, zijn duim wees hardnekkig naar beneden. Ik draaide aan de hendel. De ruit piepte.

‘Koffer open.’

Ik keek naar Gerd, die alleen nog maar grijnsde en het sleuteltje uit het contact trok. ‘Hier, alstublieft.’ Hij strekte zijn arm voor me langs in de richting van de man. Die griste het sleuteltje uit Gerds open hand en verdween. Hoewel de lucht aangenaam en licht en lauw was, draaide ik het raampje weer dicht. We hoorden hoe de kofferbak werd opengedaan. Er werden voorwerpen opgepakt, er werd van onderen tegen de auto geklopt. Even later zag ik twee ambtenaren met onze koffers in een van de barakken verdwijnen.

Er zoemde een vlieg in de onderste hoek van de voorruit, telkens weer vloog hij tegen het glas, dof en zwaar leek zijn lijfje neer te storten, maar hij gaf het niet op, gonsde, hield een ogenblik op, gonsde, botste tegen de ruit, bleef stom. En gonsde opnieuw. Ik tastte met mijn hand over het dashboard en voelde bijna

meteen het vermoeide gonzende vliegenlijfje onder mijn holle hand. Langzaam bracht ik mijn hand naar beneden in de richting van het dashboard, tot de vlieg tussen mijn wijs- en ringvinger kietelde, de hele tijd zijn tere vleugeltjes bewoog, gonsde, me zo kietelde dat ik mijn beide vingers samenknep en zo stevig mogelijk op het dashboard drukte. Hij krabbelde ijverig zonder zich te kunnen bevrijden. De ruimte tussen mijn vingers en de kunststof leek te groot, nog altijd voelde ik met almaar grotere tussenpozen zijn vleugelgevecht. Ik moest denken aan de witachtige vloeistof die te voorschijn komt als je knijpt. Opeens werd er hard op de ruit geklopt, ik kon alleen de vuist zien, geen gezicht, een uniform, het portier werd opengetrokken. Ik viel bijna tegen de man aan. Hij ving me op.

‘Moet mevrouw uitgenodigd worden?’

‘Wat?’

‘Meekomen,’ onzacht pakte de ambtenaar mijn blote onderarm vast en trok me met zich mee. Ik struikelde over de lage trede. Binnen strekte zich een gang voor me uit die veel te lang leek voor de barak, misschien leidde hij door het inwendige van twee of drie barakken. Ik werd in een kamer links geduwd, waar men blijkbaar al op ons zat te wachten. Achter de smalle tafel zaten twee bijna identieke mannen. Ook zij droegen politie-uniformen. Het loonde de moeite niet om je af te vragen onder welke staatsdienst ze ressorteerden. Verstoppertje spelen en misleiding hoorden onlosmakelijk bij de kostumering met uniformen. Ze moesten tweelingen zijn, zo sterk leken ze op elkaar, of tenminste broers.

‘Ga zitten. U verlaat het land om te trouwen met Gerd Becker?’

‘Ja.’

‘U gaat in een gemeenschappelijke flat in West-Berlijn wonen?’

‘Natuurlijk.’

‘En uw aanstaande man heeft al alles ingericht?’

Ik knikte vol vertrouwen. ‘Ja, natuurlijk.’

Terwijl de broer rechts de ondervraging leidde, bladerde de andere in een dossier, hij leek iets te zoeken.

‘Hoor eens, dat staat toch allemaal al in mijn dossier. Ik was vorige week nog bij de staatsveiligheidsdienst, en toen ging het alleen maar om meneer Becker.’

‘Ah ja? Wat een verhoor, juffrouw – mevrouw Senff. Nelly Senff. U bent al eerder getrouwd geweest?’

‘Nee, dat weet u toch.’

‘Ook niet met de vader van uw kinderen?’

Ik schudde mijn hoofd.

‘Nou?’

‘Nee.’

‘En juist nu gaat u het erop wagen?’

Juist nu? Geduld, zei ik tegen mezelf, geduld, vooral niet je kalmte verliezen, en ik antwoordde: ‘Ja, ik wil het proberen.’

‘En de vader van uw kinderen?’

Ik keek de rechterbroer strak aan. ‘Dat weet u.’

‘Wat? Wat weten we? Weigert u te antwoorden?’

Ze willen je pesten, dacht ik, niks ergs, gewoon wat pesten.

Welke genoegdoening zou er voor die kleine grote ambtenaren schuilen in dit soort vraag- en antwoordspelletjes?

‘Komt beter uit, hè, een man uit het Westen?’

Ik knikte, haalde mijn schouders op. Wat wist ik nou over mannen uit het Westen en over dé man uit het Westen? Wat wist ik over hun geschiktheid voor wat voor doel dan ook? Gerd hielp me bij het bedrog, daarin was hij heel goed.

‘Ook uw moeder was niet getrouwd. Dat lijkt in uw familie gebruikelijk, hè? Samenhokken. Buitenechtelijke kinderen. En wij moeten geloven dat u van plan bent om daarginds wel te trouwen?’

‘Dat was niet meteen mogelijk.’

‘Pardon?’

‘Bij mijn moeder. Dat was niet meteen mogelijk. Andere wetten, andere zeden. Eerst mochten ze niet, nadien wilden ze niet meer.’

De tweeling keek me niet-begrijpend aan. [...]